

Proloog

Twee periodes van onveiligheid voor Europa

Met de geschiedenis is het net als met de natuur als met alle diepgaande vraagstukken, of het nu gaat om verleden, heden of toekomst. Hoe dieper men serieus doordringt, des te moeilijker problemen treden op de voorgrond.

Johann Wolfgang von Goethe

In 1950 was Europa aan het bijkomen van een duistere tijd met de ergste oorlog uit zijn geschiedenis. De fysieke wonden waren overal zichtbaar in de ruïnes van platgebombardeerde gebouwen. Maar de wederopbouw van steden zou veel minder tijd kosten dan het herstel van de mentale en morele wonden. De onmenselijkheden uit het recente verleden zouden nog tientallen jaren doorwerken. Sinds 1945 waren belangrijke stappen gezet naar de vorming van een nieuw Europa. Maar de opvallendste erfenis van de oorlog voor de naoorlogse wereld was de deling van Europa door het IJzeren Gordijn; bovendien luidde de nieuwe periode het atoomtijdperk in, waarin de twee supermachten in het bezit waren van massavernietigingswapens.

Er werd geen oorlog meer gevoerd. Maar het voortbestaan van de Europese beschaving werd wezenlijk bedreigd door een kernoorlog die allesbehalve ondenkbaar was. En dat gevaar, dat als een zwaard van Damocles boven Europa hing, was niet alleen afhankelijk van gebeurtenissen op het continent zelf. Want Europa stond bloot aan de wereldwijde confrontatie tussen de nucleaire grootmachten. Gebeurtenissen ver weg, het uitbreken van de Koreaanse Oorlog in 1950 en de Cubacrisis van 1962, vormen het begin en het einde van de gevaarlijkste fase van de Koude Oorlog (afgezien van een tweede, kortere periode van verhoogde dreiging begin jaren tachtig).

De kinderen die in deze nieuwe tijd geboren werden, het product van de naoorlogse geboortegolf, maakten veranderingen mee die hun ouders zich nooit hadden kunnen voorstellen. De snelheid van die veranderingen – op politiek, economisch, maatschappelijk en cultureel terrein – overtrof bovendien alles uit eerdere vredesomstandigheden. De babyboomers kwamen ter wereld in een tijd van strikte soberheid, veelal een rechtstreeks gevolg van de oorlog. Op een groot deel van het vasteland was de huisvesting vaak tijdelijk, want er moest onderdak gevonden worden voor de miljoenen gezinnen die gevlucht of weggebombardeerd waren, vooral in Midden- en Oost-Europa. Zelfs huizen die nog overeind stonden bevonden zich meestal in een slechte staat van onderhoud. Een aanzienlijk deel van de bevolking leefde in primitieve hygiënische omstandigheden. Er waren grote tekorten aan voedsel en kleding. Alleen welgestelde gezinnen konden beschikken over essentiële huishoudelijke apparaten zoals een wasmachine of een koelkast, die vrouwen zwaar huishoudelijk werk bespaarden, of over een telefoon en een auto. Maar ook deze gezinnen hadden waarschijnlijk geen tv.

De naoorlogse babyboomers hebben tijdens hun leven geprofiteerd van reusachtige medische vooruitgang. Ze werden enorm geholpen door de instelling en uitbreiding van de verzorgingsstaat, mogelijk gemaakt door sterke economische groei. Hoewel de levensstandaard in landen achter het IJzeren Gordijn al snel ver achterbleef bij die in West-Europa, kenden ook communistische systemen uitgebreide sociale zekerheidsstelsels (al waren ze in de praktijk vaak corrupt). In beide helften van Europa was dit de eerste belangrijke doorbraak die zorgde voor een peil van sociale zekerheid dat ongekend was voor eerdere generaties. De langdurige economische groei, de maatschappelijke vooruitgang die daardoor mogelijk werd en het ontstaan van het consumentisme dat eveneens optimisme in de toekomst bevorderde leidden, in West-Europa tenminste, enigszins af van de onderliggende onveiligheid van een mogelijke kernoorlog.

De materiële vooruitgang sinds die tijd is enorm. De overvloed aan voedsel die tegenwoordig in een gemiddelde supermarkt in welk Europees land dan ook verkrijgbaar is, zou in 1950, of wat voor eerder tijdstip ook, op louter ongeloof zijn gestuit. Tegenwoordige gezinnen zouden onthutst zijn over een woning zonder badkamer en met een toilet buitenshuis (vaak gedeeld met andere gezinnen). Uiterst luxe artikelen die alleen voor een kleine minderheid bereikbaar waren zijn tegenwoordig heel normaal. De

meeste gezinnen hebben een auto. Twee auto's per huishouden is niets ongewoons. Een koelkast is vanzelfsprekend. Terwijl buitenlandse reizen in 1950 waren voorbehouden aan de rijken, kunnen nu miljoenen mensen zich dat permitteren. In vrijwel elk huis is er televisie. Via ruimtesatellieten kunnen mensen rechtstreeks het tv-nieuws of een sportevenement aan de andere kant van de aardbol volgen. Je kunt zelfs tv kijken op je mobiele telefoon, iets wat nog maar kortgeleden onvoorstelbaar was. En terwijl je tijdens een buitenlandse reis ooit naar huis moest bellen vanuit een telefooncel of een postkantoor, kun je tegenwoordig met je mobiel niet alleen probleemloos over de hele wereld telefoneren of berichten versturen, maar is het ook een minicomputer met allerlei functies. Daartoe behoren de constante toegang tot nieuws en de mogelijkheid om vrienden en bekenden op duizenden kilometers afstand niet alleen te spreken, maar ze echt op je scherm te zien. Door de steeds betere beschikbaarheid van steeds kleinere computers is het leven veranderd op een manier die nog maar kortgeleden ondenkbaar was, laat staan in 1950.

Niet alleen materiële bezittingen, ook houdingen en mentaliteiten zijn ingrijpend veranderd. In 1950 hielden de meeste mensen er opvattingen op na die zeventig jaar later als verwerpelijk zouden worden gezien. In december 1948 hadden de Verenigde Naties de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens aangenomen (naar aanleiding van de catastrofale schending van de mensenrechten tijdens de Tweede Wereldoorlog), maar bijna niemand beseftte de praktische betekenis daarvan. Racistische opvattingen en grove rassendiscriminatie waren algemeen en golden zelden als ongewoon. In Europese landen woonden maar weinig mensen met een andere dan een blanke huidskleur. De doodstraf was veelal nog van kracht en er vonden regelmatig executies plaats van mensen die schuldig waren bevonden aan ernstige vergrijpen. Homoseksualiteit was nog strafbaar. Abortus was bij wet verboden. De christelijke Kerken hadden grote invloed en het kerkbezoek lag betrekkelijk hoog. Tegen de tijd dat de naoorlogse kinderen de ouderdom naderden, waren mensenrechten vanzelfsprekend (hoe onvolkomen de praktijk ook was), werden racistische opvattingen maatschappelijk sterk veroordeeld (zij het minder sterk in het oosten en zuiden van Europa dan in het westen), was de multiculturele samenleving de norm, de doodstraf afgeschaft, waren het homohuwelijk en legale abortus algemeen aanvaard en was de rol van Kerken sterk afgenomen (al wees de verbreiding van moskeeën, in 1950 een nog vrijwel

onbekend element in Europese steden, op de betekenis van religie bij moslimminderheden).

Deze veranderingspatronen – en vele andere – zijn te zien als onderdeel van een proces dat ‘globalisering’ wordt genoemd. Daarbij gaat het niet alleen om economische integratie door het vrije verkeer van kapitaal, technologie en informatie, maar ook om de onderlinge verwevenheid van maatschappelijke en culturele ontwikkelingspatronen over nationale grenzen heen en in steeds meer delen van de wereld. Die globalisering was allesbehalve simpelweg een positieve koers naar steeds betere materiële voorzieningen, maar had een duidelijke keerzijde. Ze heeft bijvoorbeeld geleid, en leidt nog steeds, tot massale milieuschade, een groeiende kloof tussen rijk en arm, toegenomen (grotendeels onbeheersbare) massa-immigratie en verlies van arbeidsplaatsen door automatisering als gevolg van technologische ontwikkeling. Die verandering door globalisering vormt een rode draad in dit boek. Het is geenszins een eenduidig succesverhaal. De nieuwe tijd van onveiligheid voor Europa is onlosmakelijk verbonden met de steeds sterkere globalisering.

* * *

Dit boek is een studie van de kronkelige, oneffen weg van de ene naar de andere periode van onveiligheid – van de dreiging van een kernoorlog naar het geschakeerde, wijdverbreide gevoel van onveiligheid vandaag de dag. Ik probeer een verklaring te geven voor de complexe, meerduidige veranderingspatronen in Europa tussen 1950 en het heden. Daarbij laat ik mij leiden door historische mijlpalen – 1973, 1989, 2001 en 2008. Behalve voortgang, progressie en verbetering was er mislukking, teleurstelling en soms ontgoocheling.

Een constante factor bij de veranderingen in de zeventig jaar sinds 1950 is de centrale rol van Duitsland. Hier, in het land dat in de eerste helft van de twintigste eeuw meer dan welke natie ook bijdroeg aan de vernietiging van het continent, was de verandering het ingrijpendst. Ofschoon het land aan het eind van de Tweede Wereldoorlog als natiestaat werd ontbonden, bleef het de spil van de Europese ontwikkeling – Duitsland stond centraal bij het economisch herstel na de oorlog, in de Koude Oorlog, bij het einde daarvan, de voortschrijdende Europese integratie, de totstandkoming van de euro, de crisis in de eurozone, de migratiecrisis en bij de nog rudimen-

taire stappen naar hervorming van de Europese Unie na de zware beproevingen van de afgelopen jaren. Ondertussen is het een belangrijke pijler geworden van een stabiele democratische rechtsorde, heeft het de sterkste economie van Europa, is het na veertig jaar deling verenigd en heeft het schoorvoetend het Europees leiderschap op zich genomen. De transformatie van Duitsland speelt een sleutelrol in het verhaal van het naoorlogse Europa – en zeker niet de minst succesvolle.

Er zijn geen simpele verklaringen voor de transformatie die Europa heeft doorgemaakt. De politieke, economische en culturele dynamiek was te zeer verweven om de drijvende krachten achter ontwikkelingen duidelijk te kunnen uitsplitsen. Veel veranderingen zijn afspiegelingen van diepgewortelde maatschappelijke en economische processen die zich niet tot Europa beperken. De term ‘globalisering’ geeft dat al aan. De Europese wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog is tot stand gekomen onder invloed van een ongekeerde economische groei wereldwijd, niet alleen in Europa, gedurende meer dan twintig jaar. De ineenstorting van die groei in de jaren zeventig vormde een keerpunt dat beslissend was voor ontwikkelingen in de rest van de twintigste eeuw.

Het verbazende herstel in de decennia direct na de oorlog berustte op wat je zou kunnen aanduiden als de ‘fundamenten van de Europese wedergeboorte’, die al werden beschreven in het laatste deel van *De afdaling in de hel*. Elementen hiervan waren het einde van de Duitse ambities als grootmacht, de geopolitieke herindeling van Midden- en Oost-Europa, de onderschikking van nationale belangen aan die van de twee supermachten, de ongekeerde economische groei en de afschrikkende werking van kernwapens. Tegen 1970 waren deze elementen veel minder uitgesproken dan in de eerste jaren na de oorlog. Maar het belangrijkste was een duidelijke afzwakking van de economische groei. De lange periode van hoogconjunctuur was voorbij. De naoorlogse economische orde stond op het punt ingrijpend te veranderen, een paradigmatische verschuiving die het begin vormde van wat achteraf kan worden gezien als een rudimentaire basis die in de twintig jaar daarna geleidelijk gestalte kreeg. De uiteindelijke ‘fundamenten van nieuwe onveiligheid’ die hieruit resulteerden, bestonden uit geliberaliseerde, gedereguleerde economieën, onstuitbare globalisering, een revolutie in de informatietechnologie en, na 1990, de groei van multipolaire internationale machtscentra. Samen droegen deze factoren in de loop van de tijd bij tot positieve veranderingen in Europa – maar

ze leidden ook tot vormen van onveiligheid die heel anders van aard waren dan de onveiligheid van het bestaan die de dreiging van een kernoorlog in de jaren vijftig en het begin van de jaren zestig met zich meebracht.

Na de val van het IJzeren Gordijn nam het tempo van de globalisering sterk toe, niet in de laatste plaats als gevolg van explosieve technologische veranderingen en de snelle verspreiding van internet, vooral nadat het world wide web (uitgevonden in 1989) vanaf 1991 op grote schaal beschikbaar kwam. Maar al daarvoor hadden grote culturele veranderingen ingezet. Een centrale rol daarbij speelden de strijd voor maatschappelijke vrijheden, de nadruk op individualisme en de opkomst van identiteitspolitiek. Vanaf het midden van de jaren zestig deden zich veranderingen voor in waardesystemen en levensstijlen die zouden leiden tot opvattingen die Europa in veel opzichten toleranter, liberaler en internationaler georiënteerd maakten dan vroeger. Maar veel vroegere zekerheden en normen verdwenen.

Bij deze veelomvattende onpersoonlijke dynamiek komt bovendien de rol van personen en politieke besluitvorming op korte termijn. Het optreden van een klein aantal sleutelfiguren – van wie Michail Gorbatsjov en Helmut Kohl de belangrijkste zijn – is niet eenvoudigweg te reduceren tot de afspiegeling van structurele veranderingsfactoren. Op cruciale momenten speelden zij *persoonlijk* een beslissende rol bij de transformatie van Europa.

In de hoofdstukken hierna zal het beeld van die transformatie in de zeventig jaar vanaf 1950 gestalte krijgen. Dat is beslist geen onverdeeld succesverhaal. De recente geschiedenis van Europa is zeker niet alleen rooskleurig geweest. Er waren buitengewoon positieve ontwikkelingen, maar het beeld is geschakeerd.

En er staan ons ernstige problemen te wachten.

I

De gespannen grens

[...] zal hij veeleer een einde maken aan grootscheepse oorlogen in ruil voor een eindeloze voortzetting van een 'vrede die geen vrede is'.

George Orwell over de atoombom, 1945

Rond 1950, toen de directe gevolgen van de oorlog wegebden, verrees er een nieuw Europa, dat ideologisch, politiek en sociaaleconomisch in tweeën was gedeeld. Het continent stond aan het begin van een heel nieuwe periode, die onveiliger was dan ooit. Het was een periode die intrinsiek werd bepaald door de splitsing die de oorlog als belangrijkste erfenis had nagelaten – en door de ontstellende dreiging van nucleaire vernietiging.

Ruim veertig jaar lang zouden de twee helften van Europa door de Koude Oorlog uiteen worden gedreven. Maar de grotendeels gescheiden ontwikkeling kende één cruciale, gemene deler: de vooraanstaande plaats van de militaire macht. En die militaire macht, het allerbelangrijkste kenmerk van het naoorlogse Europa aan weerszijden van het IJzeren Gordijn, werd volledig beheerst door maar twee landen: de Verenigde Staten van Amerika en de Sovjet-Unie. Ze waren allebei sterk gericht op veiligheid. En ze waren allebei vastbesloten om te voorkomen dat de ander Europa zou domineren. Het nieuwe van hun gespannen relatie was dat die uiteindelijk gebaseerd was op wapentuig waarvan de gruwelijke vernietigingskracht zodanig was dat geen van beide kanten het durfde te gebruiken. Binnen slechts een paar jaar was het verwoestend genoeg om een totale vernietiging te kunnen veroorzaken. In 1949 beschikte zowel de vs als de Sovjet-Unie – de eerste was al een supermacht, de tweede stond op het punt er een te worden – over zelfgebouwde atoombommen. Vier jaar later bezaten beide landen de nog veel krachtiger waterstofbom, en niet lang daarna een

nucleair arsenaal waarmee de hele aardse beschaving meerdere malen kon worden vernietigd.

Tussen 1950 en 1962 was de spanning het grootst, en het gevaarlijkst. Gedurende een groot deel van die periode vormde Europa het centrum van de Koude Oorlog – al zou, in dit nucleaire tijdperk, een confrontatie tussen de supermachten waar ook ter wereld de gruwelijkste consequenties voor het Europese continent hebben gehad.

DE HITTE VAN DE KOUDE OORLOG

In de jaren vlak na de oorlog was het opkomende conflict tussen de vs en de Sovjet-Unie bij vlagen grimmig geweest, maar was een ramp steeds voorkomen. Het nieuwe decennium was echter nog maar nauwelijks begonnen of er dreigde een gevaarlijke crisis met ernstige gevolgen. Dat die crisis uitbrak vanwege het verre Korea was de duidelijkste aanwijzing dat Europa zich niet zou kunnen onttrekken aan een wereldwijd conflict tussen de supermachten. Terwijl de Verenigde Staten zich vóór 1945 met tegenzin bij Europese kwesties hadden laten betrekken en in twee wereldoorlogen hadden meegevochten, werd West-Europa nu in wezen een, weliswaar belangrijk, aanhangsel van de Amerikaanse buitenlandse politiek, terwijl het oostelijk blok (met uitzondering van Joegoslavië, dat in de nasleep van de oorlog met succes zijn onafhankelijkheid van Moskou had veiliggesteld) de Sovjet-Unie zelfs nog ijveriger steunde in haar wereldwijde confrontatie met de vs.

Korea was in 1910 geannexeerd door de Japanners, die er tot aan het einde van de Tweede Wereldoorlog de scepter hadden gezwaaid. Toen werd het Koreaanse schiereiland bij een demarcatielijn op de achtendertigste breedtegraad in twee min of meer gelijke helften verdeeld op grond van een afspraak tussen de Amerikanen en de Sovjets om het bestuur van het land tijdelijk te splitsen. Rond 1948 verwachtte niemand meer dat Korea ooit nog zou worden herenigd. Door de scheiding ontstond er in het noorden een communistische republiek, die in wezen een Sovjetsatelliet was en door Moskou tot zijn invloedssfeer werd gerekend, en in het zuiden een sterk anticommunistische republiek, waar de Amerikaanse belangen op de eerste plaats stonden. Maar toen in september 1949 het communisme in China overwon, na een vreselijke, ruim twintig jaar durende burgeroorlog met de nationalistenvan Chiang Kai-shek (die van 1937 tot 1945 samen-

viel met de zeer bloedige oorlog tegen de Japanse indringers), werd Korea een kwetsbaar schiereiland. Het zuiden bleef een niet-communistische enclave in een uitgestrekte communistische regio. Toen de Noord-Koreanen op 25 juni 1950 de demarcatielijn overstaken en het zuiden aanvielen, leidde dat tot een gevaarlijke escalatie van de spanningen tussen de supermachten. Voor de Verenigde Staten, die de macht van de Sovjets wilden inperken en niets moesten hebben van een verdere uitbreiding van het communisme, in Zuidoost-Azië noch Europa, was het verlies van Zuid-Korea en de onmiskenbare dreiging waarmee Japan in dat geval geconfronteerd zou worden, geen optie.

De Amerikanen namen terecht aan dat de Noord-Koreanen zonder toestemming van Stalin niet zouden hebben aangevallen. De Sovjetdictator had een paar weken daarvoor inderdaad groen licht gegeven, maar was niet bereid om strijdkrachten te sturen en rekende, indien nodig, op militaire steun van de Chinezen. De Amerikaanse leiding vond dat de communistische expansie in de kiem moest worden gesmoord om een domino-effect te voorkomen. Als de val van Korea niet werd tegengehouden, zo betoogde de Amerikaanse president Harry S. Truman, dan zouden de Sovjets 'het ene na het andere stukje Azië opslokken'. En 'als we Azië zouden laten schieten, zou het Nabije Oosten instorten en [viel] niet te voorspellen wat er in Europa zou gebeuren'. Het zou niet de laatste keer zijn dat in het naoorlogse Europa de mislukte appeasementpolitiek van de jaren dertig als motief voor militair ingrijpen werd aangehaald. De *appeasers* hadden Hitler niet kunnen tegenhouden. Als de communistische opmars nu niet onmiddellijk werd gestuit, zou dat tot een derde wereldoorlog leiden.

Het besluit van de vs om een aangevallen lidstaat met geweld te verdedigen kreeg steun van de in oktober 1945 opgerichte Verenigde Naties. Het was voor het eerst dat dat gebeurde, en dat was aan een vergissing van de Sovjets te danken. Toen op de Conferentie van Jalta in 1944 overeengekomen werd om de Verenigde Naties in het leven te roepen, was zowel Stalin als de vs tevreden geweest met de afspraak dat ze een vetorecht zouden hebben bij elke stemming van de beoogde Veiligheidsraad, waarin ook Groot-Brittannië, Frankrijk en China tot de vijf permanente leden zouden behoren. Het idee was dat de Verenigde Naties door middel van een door de grootmachten geleide Veiligheidsraad veel effectiever zouden zijn dan de Volkenbond was geweest. Dat er een denkfout in die aanname zat, zou tijdens de Koude Oorlog telkens blijken wanneer het vetorecht van een

supermacht tot een impasse in de Veiligheidsraad leidde. De uitzondering deed zich voor toen de Sovjets de Veiligheidsraad in 1950 tijdelijk boycotten uit protest tegen de weigering om communistisch China een zetel te geven. Zodoende kon er goedkeuring worden verleend voor de steun die nodig was om de invasie in Zuid-Korea af te slaan, en er de vrede en veiligheid te herstellen. Stalin zag zijn vergissing al snel in, waarna de Sovjets weer zitting namen in de Veiligheidsraad. Maar het was te laat om de door de vs aangevoerde troepenmacht tegen te houden, die door de Verenigde Naties werd uitgezonden om het Zuid-Koreaanse leger bij te staan. Aan het einde van de oorlog telde de VN-troepenmacht, waarin de Zuid-Koreanen waren ingelijfd, bijna 933.000 manschappen. Dat waren voor het overgrote deel Zuid-Koreanen (591.000) en Amerikanen (302.000). Ook enkele Europese landen – Groot-Brittannië en, met veel kleinere contingents, Frankrijk, België, Griekenland en Nederland, plus een zeer klein aantal uit Luxemburg – stuurden gevechtstroepen.

De Amerikanen namen van meet af aan het initiatief. Ze verdreven de Noord-Koreanen uit het zuiden en trokken vervolgens over de demarcatielijn het noorden binnen. Uit angst voor een rechtstreekse confrontatie met de vs ging Stalin niet in op de Noord-Koreaanse verzoeken om een Sovjet-interventie. Maar de Chinese leider Mao Zedong was niet van plan om werkloos toe te kijken hoe de Amerikanen de volledige macht over Korea kregen, omdat dat in de toekomst wellicht een opening zou bieden voor een aanval op China zelf (dat ook al niet zulke harmonieuze betrekkingen met de Sovjet-Unie had). De Amerikanen hadden China zelf nog niet zo lang geleden verlaten, nadat de verslagen nationalistische strijdkrachten van Chiang Kai-shek naar Taiwan waren gevlucht. In het najaar van 1950 stelde Mao een aanzienlijke strijdmacht van uiteindelijk ongeveer 300.000 manschappen op en dwong hij het Amerikaanse Achtste Leger tot een paniekerige aftocht. Het was een eerste teken dat het Westen rekening moest houden met China als grote militaire macht. Binnen twee maanden was heel Noord-Korea weer onder communistisch bestuur en was de Zuid-Koreaanse hoofdstad Seoel gevallen. Washington was verontrust en overwoog een atoombom te gebruiken.

Vergeleken bij de USSR beschikte de vs nog altijd over een enorme overmacht aan operationele atoombommen – volgens enkele schattingen bedroeg de verhouding vierenzeventig tegen één. Maar wat moesten de doelwitten precies zijn? Dat was niet zonder meer duidelijk in een oorlog

die voornamelijk op het Koreaanse platteland werd uitgevochten. Bovendien moest er rekening worden gehouden met een eventuele escalatie die, bij wijze van vergeldingsactie, kon uitdraaien op een Russische invasie in West-Europa of zelfs op atoombommen op Europese steden. Aan het einde van 1950 was de kans dat het conflict tot een derde wereldoorlog zou leiden niet denkbeeldig. De Amerikaanse militaire leiding had een lijst opgesteld van Russische en Chinese steden die als doelwit golden en dacht erover om de Chinezen een ultimatum te stellen voor terugtrekking tot achter de Jaloe-rivier. Indien nodig kon ze overgaan tot de ‘onmiddellijke inzet van een atoombom’.

Maar de wijsheid overwon. En in het voorjaar van 1951, toen het Chinese offensief met veel bloedvergieten was afgeslagen, hadden de Amerikanen het initiatief weer naar zich toe getrokken en hadden de troepen van de Verenigde Naties het communistische leger eindelijk teruggedrongen. Gedurende de daaropvolgende twee jaar bleven beide kanten verstrikt in een vreselijke uitputtingsslag. Met de wapenstilstand van juli 1953 eindigde de Koreaanse Oorlog min of meer zoals hij was begonnen: de twee partijen waren terug achter de demarcatielijn op de achtendertigste breedtegraad. De zware, drie jaar durende oorlog had tot bijna drie miljoen doden en gewonden geleid – voor het overgrote deel Koreanen van beide kanten. Het aantal Amerikaanse slachtoffers bedroeg bijna 170.000, met ruim 50.000 doden, en dat van de Europese contingentsen ruim 8000, merendeels Britten.

Hoewel de Koreaanse Oorlog ver weg plaatsvond en de Europeanen er geen prominente rol in speelden, had hij vanwege de enorme toename van de Amerikaanse defensie-uitgaven wel belangrijke consequenties voor Europa. Doordat de Sovjet-Unie in augustus 1949 een atoombom tot ontploffing had gebracht, wisten de Amerikanen al vóór de Koreaanse Oorlog dat ze moesten opschieten met de ontwikkeling van nucleaire technologie om de Sovjets voor te blijven. President Truman had niet alleen opdracht gegeven voor de versnelde productie van atoombommen maar ook, op 31 januari 1950, voor het bouwen van een ‘superbom’. De defensie-uitgaven waren al stijgende toen ze door het uitbreken van de Koreaanse Oorlog helemaal de pan uitrezen. Binnen een jaar was het Amerikaanse defensiebudget verviervoudigd. In 1952 besloegen de defensie-uitgaven bijna een vijfde van het Amerikaanse bruto nationaal product, terwijl dat drie jaar eerder nog minder dan een twintigste was geweest. Op 1 november van dat jaar